

De eeuw van de validos

Het verschijnsel van de *valido* (vertrouweling) met veel invloed op de koning was niet nieuw in de Castiliaanse historie, maar het was voor het eerst dat een koning feitelijk de macht uit handen gaf toen Felipe III in 1598 de hertog van Lerma als zijn *valido* benoemde. Felipes keuze voor Lerma was onverstandig, want deze ontpopte zich als iemand die uit was op zelfverrijking en alle staatszaken daaraan ondergeschikt maakte. Felipe III, geboren in 1578, was de derde Habsburgse koning van Spanje en een kind uit het huwelijk van Felipe II met Ana de Austria. In 1599 trad Felipe III in het huwelijk met zijn veertienjarige nicht Margarita van Oostenrijk. Zij kregen acht kinderen, waaronder de troonopvolger Felipe IV, die het levenslicht zag in 1605. Felipe III kreeg als bijnaam 'De Vrome' en werd beschouwd als pacifist omdat hij twee belangrijke vredesverdragen tekende, dat van 1604 met Engeland en van 1609 met de Nederlanden (het twaalfjarig bestand). Maar het was geen pacifisme dat hem dreef. Castilië verkeerde in erbarmelijke economische omstandigheden en de kosten van het oorlogvoeren waren niet meer te dekken door middel van belastingverhoging.

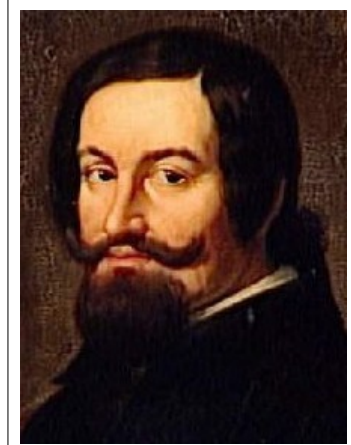

Hertog van Lerma
1552-1625

Lerma hoopte dat hij ook prins Felipe IV voor zich zou weten te winnen, maar verloor gaandeweg het vertrouwen van de koning en moest in 1618 het veld ruimen. In 1623 overleed Felipe III. Zijn zestienjarige zoon volgde hem op en net als zijn vader koos hij ervoor zich te laten bijstaan door een *valido*. De keuze viel op zijn leraar en vriend Gaspard de Guzmán, graaf van Olivares, die zijn heer altijd trouw zou dienen en er niet als Lerma erop uit was slechts zijn eigen belangen na te streven. In 1625 verleende Felipe IV hem de titel van hertog van Sanlucar la Mayor, waardoor Olivares toetrad tot de *Grandeza* (de hoogste adel) van Spanje. Vandaar zijn bijnaam: *conde-duque* (graaf-hertog). Met het aantreden van Olivares kwam een einde aan een periode van pacificatie: de *Pax Hispanica*. De in veler ogen defaitistische jaren waren voorbij en Olivares zette een beleid in gericht op herstel van de grandeur van Spanje en een hernieuwd offensief tegen ketterij.

Om de Oostenrijkse tak van de Habsburgers te steunen, had Felipe III zich in 1618 in de Dertigjarige Oorlog gemengd, waarin de grote mogendheden streden om de macht over Europa en rond 1635 vocht Spanje op vele fronten. Voornaamste vijand was Frankrijk dat de dominante positie in Europa trachtte te veroveren op de Spanjaarden. De kosten van al deze militaire inspanningen waren enorm en hoewel er nog altijd zilver binnenkwam uit de mijnen van Amerika, was de belangrijkste bron van inkomsten voor de Spaanse kroon die van belastingen, opgebracht door de Castiliaanse bevolking. In het Spaanse imperium bestond geen uniforme wetgeving, wat inhield dat rijkdelen als Catalonië en Portugal weinig of niets bijdroegen om de onkosten te dekken die de verdediging van het wereldrijk met zich meebracht. Olivares trachtte de wetgeving fundamenteel te veranderen, maar daarmee was deze staatsman zijn tijd ver vooruit en hij slaagde er alleen in om een gemeenschappelijk gefinancierd leger op de been te brengen.

Na een inval van de Fransen in Catalonië brak daar een opstand uit die ertoe leidde dat de Catalanen zich onder Franse protectie stelden en zich daarmee tegen Olivares keerden. Revoltes in Portugal mondden uit in afscheiding van Spanje in 1640. Voor Felipe IV werd duidelijk dat het beleid van Olivares had gefaald en hij ontsloeg zijn valido. Olivares overleed in 1643 als een gebroken man. In 1648 werden de vredesverdragen van Westfalen en Münster getekend die een eind maakten aan zowel de Dertigjarige als de Tachtigjarige Oorlog. De Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden werd formeel onafhankelijk van de Spaanse kroon en de zuidelijke Nederlanden bleven in Spaanse handen. Elf jaar later sloot Felipe IV na hevige strijd met de Fransen de vredesovereenkomst van de Pyreneeën. Spanje moest zijn bezittingen op Frans grondgebied die bij Catalonië behoorden opgeven, waardoor de de Pyreneeën definitief de grens vormden tussen beide landen.

Gaspard de Guzmán
Graaf van Olivares
1587-1645

De Spaanse koning leefde in de hoop dat zijn zoon Baltasar Carlos, geboren in 1629, hem zou opvolgen, maar deze bezweek in 1648 aan de pokken. Op dat moment was Felipe de enig overgebleven mannelijke Spaanse Habsburger, wat hem ertoe dreef opnieuw een huwelijk aan te gaan. In 1649 trouwde hij met zijn volle nicht Mariana de Austria, de beoogde bruid van Baltasar Carlos. Zij schonk hem vijf kinderen waaronder de troonopvolger Carlos II, die in 1661 het levenslicht zag. Felipe IV overleed in 1665. Carlos II was mismaakt en ziekelijk, mentaal instabiel en niet in staat om nakomelingschap te verwekken. Zijn afwijkingen – gevolg van vele jaren van inteelt onder de Habsburgers – werden in zijn tijd geweten aan het werk van de duivel, vandaar zijn bijnaam *El Hechizado* (de behekste). Ook omdat Carlos II pas vier jaar oud was toen zijn vader overleed, trad zijn moeder op als regentes die werd geadviseerd door de *Junta de Gobierno* (bestuurscollege), ingesteld door Felipe IV om te voorkomen dat er weer een machtige valido de overhand zou krijgen. Gedurende enkele jaren bleef deze situatie bestaan, maar gaandeweg kwam er toch een nieuwe sterke man naar voren: Fernando Valenzuela. Mariana stelde zijn adviezen op prijs, zij het dat hij niet als de valido's die hem voorgingen staatszaken mocht afhandelen.

Fernando de Varenzuela
1636-1692

Nadat in 1676 de Spaanse Grandeza in opstand was gekomen uit verontwaardiging over de toenemende wanorde in het land, pleegde Juan de Austria – een onwettige halfbroer van Felipe IV – een staatsgreep. Varenzuela en koningin Mariana werden verbannen. Juan de Austria ontpopte zich niet als valido, maar eerder als een dictator, een *caudillo*. Door iedereen verzuist overleed hij in 1679. In laatste twee decennia van de zeventiende

eeuw deed de Franse koning Louis XIV (de Zonnekoning) voortdurend pogingen zijn machtspositie in Europa te versterken en moest Spanje het ontgelden, totdat hij in de Negenjarige Oorlog verslagen werd door de Grote Alliantie. Carlos II overleed in 1700 en liet zijn rijk na aan de hertog van Anjou uit het huis van Bourbon, een kleinzoon van de Zonnekoning. De Oostenrijkse tak van de Habsburgse familie nam dit niet en de Spaanse Successieoorlog brak uit.